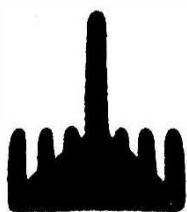

Årbok for Karmsund 1995-1996

Karmsund Folkemuseum

Haugesund 1996

Haugesund Bok & Offset A.S

Interøret i St. Josefs kirke kort etter krigen. Utstyret er komplett. Slik så kirken ut til begynnelsen av 1970-årene.

ST. JOSEFS KIRKE – HØYKIRKEFORM I FOLKETS ÅND

Av: Carl Egil Buch

Kirkebygg for katolikkene

Bedehuset er folkets hus. Foregangspersoner i lokalsamfunnet tar initiativ til å reise det. Men bred støtte blant innbyggerne på stedet er likevel den viktigste forutsetningen. Det er allmen enighet om at lokalet som skal bygges skal være nettopp et bedehus. Den enkelte husstand gir senere økonomisk støtte til tiltaket. Formen på bedehuset er ikke gjenstand for diskusjon. Den er betinget av alminnelig oppfatning av hvordan slike hus skal være - av en tradisjon som raskt dannet seg. Når bedehuset står ferdig, er det fortsatt lokalsamfunnet som fullt og helt disponerer det. Et årsmøte med adgang for alle velger styre for bedehuset.

Den norske kirkes bygninger er også fortrinnsvis blitt til på menighetenes initiativ. Men her er offentligheten kommet inn i sterkere grad. Fra første halvdel av forrige århundre styrte staten kirkebyggingen på landet med mønstertegninger og krav om godkjenning. Og kirkebygningenes offisielle karakter skapte tilskuddsmuligheter som igjen åpnet for representative løsninger i en helt annen skala enn i bedehusene.

Fra siste halvdel av 1800-tallet gjorde en ny part seg gjeldende blant de mange som bygget lokaler til religiøs bruk. Denne parten representerer en ytterlighet i en annen retning. Den katolske kirke kom til Norge utenfra. Riktignok støttet den seg på et tynt grunnlag av innfødte eller konverterte medlemmer. Men presteskaper kom fra Holland og Tyskland. Herfra kom også søstrene i ordensorganisasjonene. Søsterkonventene ble kjernen i de nye menighetene og spredningspunkt for de spesielt katolske kulturformene.

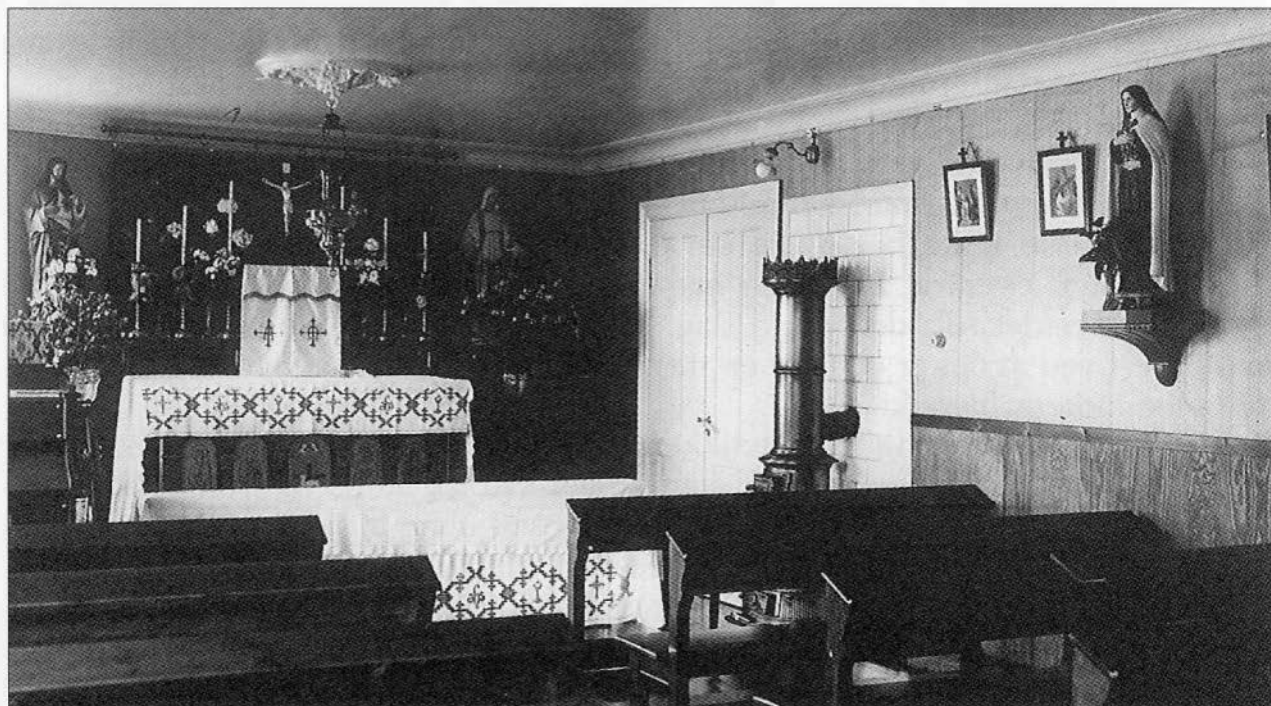
Den katolske kirke har ifølge sin egenart ingen demokratisk lederstruktur. Den blir styrt ovenfra. Biskopen har det avgjørende ord i alle viktige saker. I prinsippet er det slik den dag i dag. Men dette forholdet er nå mange steder modifisert ved at det er utviklet en menighetsvalgt struktur av rådsorganer parallelt med kirkens hierarki.

I katolsk sammenheng har estetikken en spesiell funksjon som uttrykk for- og bærer av den karakter av mystikk som preger katolsk liturgi og fromhetsliv. Norske katolske kirkehus er dessuten små. Preget til disse kirkene er derfor mer av innadvendt skjønnhet enn av ytre representativitet.

Historien til St. Josefs kirke i Haugesund avspeiler en byggeprosess helt uavhengig av den menigheten som skal bruke bygningen. Biskopen fastlegger alle detaljer med en lojal prest som medspiller. All kapital tilføres bygget utenfra. Det

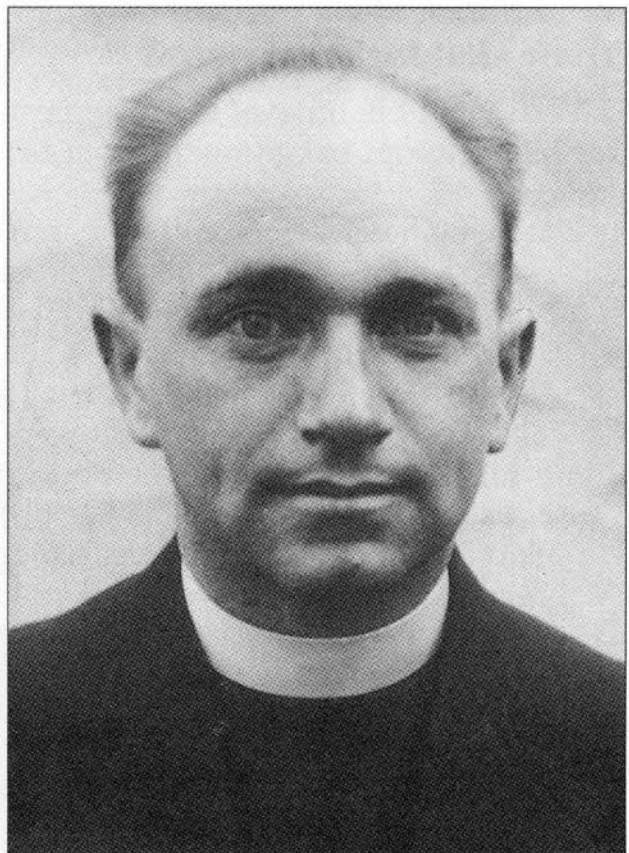
Presteboligen i Haraldsgt. 21 var opprinnelig kjøpt av St. Franciskussøstrene for å brukes til sykehus. Det var gode muligheter for utvidelse i hagen mot Ø. St. Josefs kapell ble lagt til stuerommene mot Haraldsgt.

overveies nøye hvordan formene skal nyttes for å nå et maksimum av sakral effekt. Begge aktørene bak byggeprosessen er velutdannede personer med solid fotfeste i katolsk tradisjon for kirkeform. Resultatet er et vakkert, billig og effektivt bygget kirkehus.

Så sent som tidlig i 1980-årene reiste Den katolske kirke et kirkehus i Stavanger på tilsvarende måte. Det dreiet seg da om et langt større prosjekt enn St. Josefs kirke. Takket være biskopens prioriteringer av arkitekt og estetisk egenart ble det reist en kirke som markerte et positivt ytterpunkt i datidens norske kirkearkitektur. Bygget ble hovedsakelig finansiert fra Tyskland. Menigheten sto her til dels fremmed overfor den nye kirkens kvaliteter. Men et enestående byggverk var skapt av en ikkedemokratisk situasjon der man hadde kunnet prioritere helt spesielle og uvanlige sider ved kirkebygget.

Dette stykket ble skrevet i anledning 60-årsfeiringen for St. Josefs kirke. Det ble skrevet til menighetens medlemmer og forutsatte innsikt i og erfaring med katolsk miljø. Formen og referansene er preget av dette. I en sammenheng hvor egenarten til lokalene for religiøse forsamlinger hører med blant temaene, og hvor prosessen bak byggingen av slike lokaler er et viktig poeng, kan historien om Haugesunds katolske kirkehus likevel ha allmen interesse.

Biskop Jacob Manger (t.v.) var sogneprest i Haugesund i perioden før kirken ble bygget. Pastor Hugo van der Vlugt var sogneprest i byggeperioden. De to bestemte hvorledes kirken skulle være.

Prestene skrev krønike

Det mangler ikke beretning om byggingen av St. Josefs kirke. Pastor Hugo van der Vlugt var sogneprest i menigheten under byggearbeidet. I 1938, 5 år etter kirken sto ferdig, begynte han å skrive «St. Josefs menighets annaler».¹ Her forteller han omhyggelig om hvorledes den lille katolske misjonen i Haugesund utviklet seg fra opprettelsen i 1925 til 1939. Da ble pastor v. d. Vlugt overflyttet til Hamar. Historien om byggingen av kirkehuset står sentralt i v. d. Vlugts beretning. Senere prester har fulgt opp annalene. Slik kan vi nokså detaljert følge menighetens historie fram til 1978.

Men også Oscar Hanssen, en av katolikkene som misjonen i Haugesund bygget på, har skrevet en beretning. Den forteller nøyaktig om tiden fra biskop og Franciskussøstre gjorde de første sonderinger i byen til grunnsteinnedleggelsen i kirken i 1933. Historien om selve byggingen av kirken er derimot ikke kommet med her.

Nå skal vi ta utgangspunkt i v. d. Vlugts beretning. Vi supplerer med stoff fra Oscar Hanssen. I tillegg forteller korrespondanse mellom biskop Mangers og v. d. Vlugt meget om faktorene som betinget kirkens form. Vi må vite at biskop Mangers kort før hadde vært sokneprest i Haugesund. Han hadde personlig sterk interesse for det nye kirkebygget. Endelig dokumenterer bygningsarkivet til Haugesund kommune visse praktiske vanskeligheter underveis i byggearbeidet.

Hvor skal kirken bygges?

V. d. Vlugt ble utnevnt til sokneprest i Haugesund i november 1932. Slik beretter han selv om bakgrunnen for at han kom til å engasjere seg i bygging av ny kirke:

«På menighetens velkomstmøte uttalte biskopen at en av hovedoppgavene mine måtte være at jeg skulle bygge en kirke for St. Josefs menighet. Jeg kunne naturligvis ikke svare annet enn å love at jeg ville gjøre mitt beste. Men hvordan alt dette skulle gå for seg hadde ingen noen anelse om, og jeg selv heller ikke. Det var en sørgelig kjennsgjerning at St. Josefskapellet i presteboligen var altfor lite, altfor privat, altfor «småsektmessig». Det måtte gjøres noe for at Den katolske kirke kunne bli representert i Haugesund på en beskjedne, men «mer verdig» måte. Pater Mangers hadde fra sitt hjemsted i Luxemburg fått i gave en prektig kirkeklokke. Den sto i kjøkkenet da jeg kom og ventet på å få fylle sin oppgave. Meningen hadde vært å bygge et klokketårn på kapellets og presteboligens tak. I dette øyemed var man gått i gang med å innsamle små beløp. Bl. a. hadde hr. Oscar Hanssen skrevet et opprop i «The Univers»², hvilket hadde slått godt an i engelske kretser. Planen om et sådant klokketårn var imidlertid gått over styr da bygningsmyndighetene ikke ville godkjenne planen. Nu kom man på den tanke å bygge en liten kirke like bak prestegården. Den måtte da senere kunne utvides helt ut til Haraldsgaten når presteboligen ble revet ned. Således var situasjonen da jeg kom. På banken sto kr. 666.»

Planen for kirke bak presteboligen kunne vanskelig bli tilfredsstillende.³ Den ble riktignok utformet i detalj og godkjent av bygningsmyndighetene. Men god-

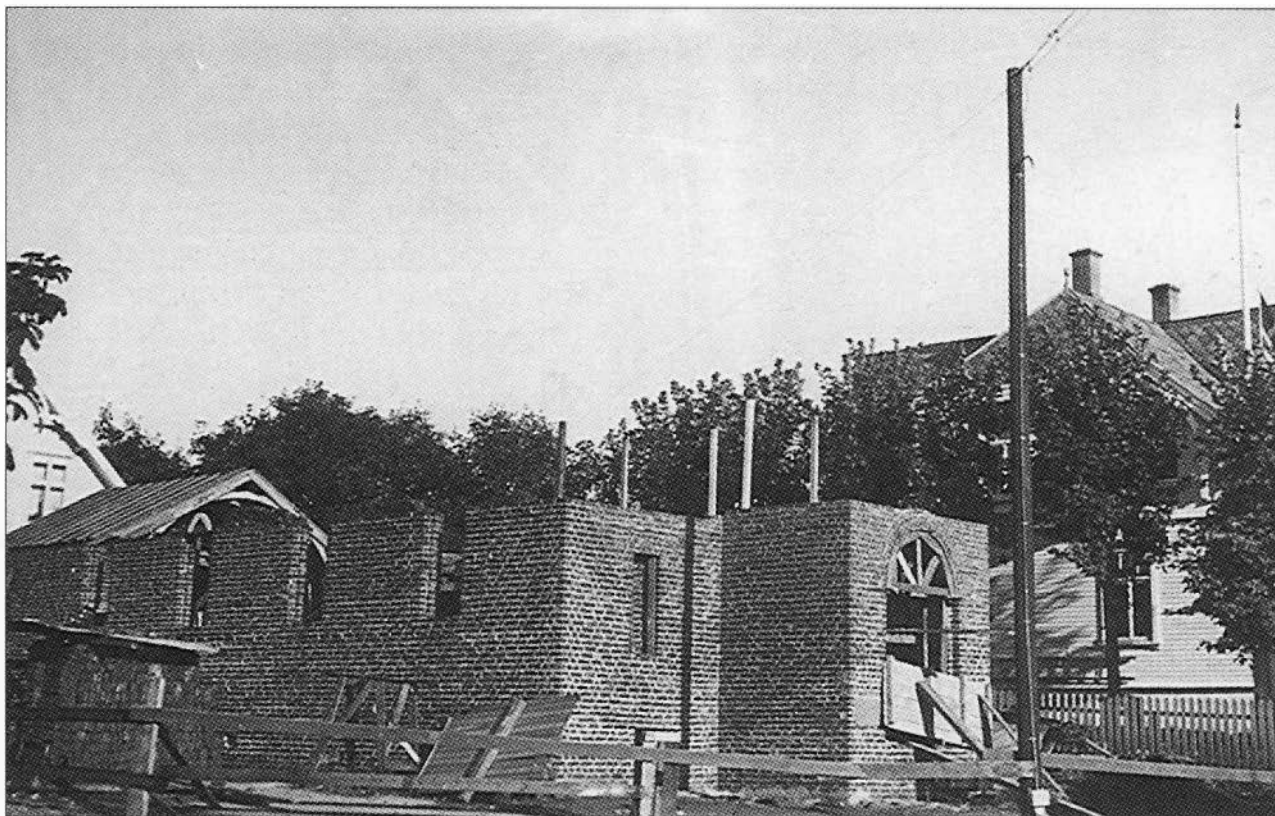

Arbeidet med å flytte presteboligen varte halvannen måned og skjedde uten ubell av noe slag. Stein fra den murte underetasjen ble brukt i kirkebygget. På bildet nederst er fundamentet for tårnet lagt. Litt av murverket fra presteboligen står enda.

På festen for Marias opptagelse i himmelen 15. august 1933, ble grunnsteinen nedlagt i tårnfooten. Bak på kirketomten var det reist et kors der høyalteret skulle stå. Snart etter vokste kirkemurene. Koret kom først under tak. Man ser ribbene for den opprinnelige hvelvingen over korrommet.

kjennelsen skjedde på strenge premisser. Bl. a. tillot man ikke at kirken ble oppført i flukt med Grensegaten. Den måtte trekkes to meter inn på tomten. Den viktigste ulempen med å plassere kirken bak presteboligen var likevel manglende mulighet til å legge menighets- og undervisningslokaler til eiendommen i framtiden. Til dette ble arealet østenfor kirken for lite.

Dermed måtte man vurdere muligheten for å bygge kirke et annet sted i byen. Flere tomtealternativer var aktuelle. Bl. a. var Rederiforeningens eiendom ved Bykirken til salgs. Men denne tomten var for dyr. Andre tomter hadde uheldig beliggenhet. Haraldsgt. 21 var likevel den beste, bl. a. av hensyn til søstrene. De ville ellers få for lang vei til kirken.

Presteboligen flyttes

Planen man nå ville realisere gikk ut på å rive eller flytte presteboligen. Kirken ville man bygge på tomten til denne eldre bygningen. Slik ville kirken komme godt til sin rett på gatehjørnet. Det var Franciskussøstrene som eide tomten og bygningen. Ved overenskomst mellom biskopen og søstrene fikk Vikariatet overta eiendommen.

Teknisk lot det seg gjøre å flytte overetasjene i presteboligen østover på eiendommen. Uthus og murt underetasje måtte rives. Kirken kunne bygges på hjørnet mot Haraldsgt. omtrent slik den var prosjektert lenger bak på tomten. De ulike planene ble lagt fram i rask rekkefølge. Saken om å plassere kirken bak presteboligen var Bygningskommisjonens første i 1933. Allerede 20. april forelå den nye søknaden om flytting av presteboligen og ny plassering av kirken. Den ble godkjent 2. mai.

Arbeidet med flyttingen begynte omkring pinse. Kjellermur ble først oppført på den nye tomten. Bygningen ble så løftet av sin tidligere underetasje og ført på skinner og ruller østover på eiendommen. Den 21. juli skriver pastor v. d. Vlugt til biskop Mangers:

«Fremdeles bor jeg på hospitalet og blir naturligvis på en herlig måte forvennet av søstrene. Arbeidet går langsomt frem. I dag er prestegården gått av sted og er altså på vei til sine nye fundamenter. Men det blir allikevel nok en søndag til at jeg må lese prekenen min helt utenat. Neste søndag håper jeg at gudstjenestene igjen kan bli holdt i St. Josefs kapell. Prestegården ruller forresten nokså fort.»

Flyttearbeidet tok halvannen måneds tid. Det vakte atskillig oppmerksomhet i byen. Det forløp helt etter programmet uten uhell til huset sto trygt på sin nye grunnmur.

Først etter flyttingen var gjennomført gikk det opp for biskop Mangers at man hadde måttet trekke presteboligen to meter inn fra Grensegaten. På sin gamle tomt hadde huset ligget helt ut til gatehjørnet. Huset var trukket tilbake for å unngå å runde av hjørnet mot Nø. Biskopen beklaget seg over plasseringen som nå innskrenket utvidelsesmulighetene. Han ville ellers latt bygningen snu slik at det fra før avrundete hjørnet kom til å vende mot gatekrysset (01.07.33).

Tilskudd fra Holland

Finansieringen av byggearbeidene var et vanskelig, men ikke uløselig problem. De få katolikkene i Haugesund kunne selvfølgelig på langt nær bære et så stort løft. Ressursene måtte komme utenfra.

St. Franciskussøstrene bekostet flyttingen av presteboligen. Det var nok en forutsetning for å gjennomføre den nye byggeplanen. Denne delen av prosjektet kom på kr. 6000. Søndag 13. august ble det feiret klokkedåp. Mgr. H. Snoeys, sogneprest i Bergen, forrettet. Ved dette høvet skjenket han St. Josefs menighet kr. 5000. Menigheten skulle betale 4% årlig rente for kr. 4000 av dette beløpet i giverens levetid. Etter hans bortgang skulle renten erstattes med en årlig stiftet requiemmesse. Om finansieringen forøvrig forteller v. d. Vlugt:

«En stor kampanje ble åpnet i Holland for å samle penger til kirkebygningens finansiering. Ca. 20 000 tiggerbrev ble utsendt over hele Nederland. Brevet var en inntrengende bønn om hjelp. Biskopen hadde skjenket sin gamle St. Josefs menighet en byggegave på kr. 5000. Og da nu den tiggerkampanje i Holland (uttenkt og drevet i Holland især av min svoger P. P. Boersma, rektor for den katolske folkeskole i Brummen) hadde megen suksess, var de største finansielle bekymringer forsvunnet. Vår tillit til St. Josef, som vi hadde anbetrodd å tømre et Gudshus for sin Pleiesønn ble ikke til skamme. Den storslagne kampanje innbrakte ca. kr. 20 000.»

Kirkebygningen kostet kr. 22 000.

Kirken formes

Hvem ga kirken dens form? Pastor v. d. Vlugt skriver om dette:

«Arkitekt hadde vi ikke råd til. Alt ble utført etter biskopens, murmester Leif B. Johannessens og mine egne planer.»

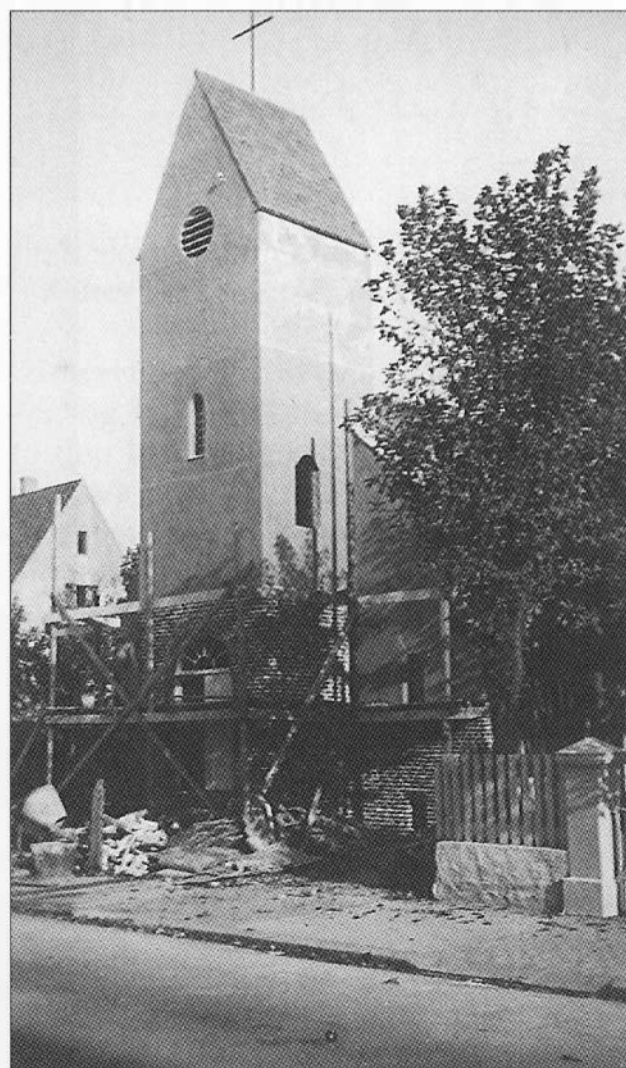
Ordet «biskopens» er føyet inn i den håndskrevete teksten. V. d. Vlugt synes altså i første rekke å ha tenkt på Johannessen og seg selv i denne sammenhengen. Intet tyder på at det forelå tegninger til den kirkebygningen som var tenkt plassert midt på eiendommen allerede da v. d. Vlugt kom til Haugesund. Trolig har Johannessen tegnet kirken ut etter v. d. Vlugts ide etter denne kom til Haugesund. Biskop Mangers fulgte nøye med i planleggingen. Han var hele tiden enig i planens hovedtrekk. Men han hadde en rekke innvendinger mot detaljer. Koret ble gjort en meter kortere, et utbygg ved tårnet (dåpskapell) sløffet og runde buer beholdt over åpningene på hans direktiv (07.12.32, 15.03.33). I siste fase av planleggingen talte nemlig V. d. Vlugt varmt for at spissbuer burde gjennomføres i kirken. På prestens initiativ ble høyden på kirkebygget øket betydelig helt til slutt i planleggingsprosessen (28.06.33, 01.07.33, 21.07.33, 26.08.33)

I det hele tatt viser korrespondansen mellom biskop og sogneprest at «jeg synes» og «jeg liker best» avgjorde mange formelle problemer ved kirkebygget. Dessuten var økonomien en svært viktig begrensende faktor. Sognepresten ba om videre økonomisk ramme. Biskopen holdt igjen bl.a. for å kunne overkomme uunngåelige overskridelser ved ombyggingen av bipegården i Oslo.

Biskopen og presten avgjorde alt. Til gjengjeld sto disse midt i en rik kultur av

*Pastor v.d. Vlugt fikk selv legge
sluttsteinen i korbuen.
Leveringen av taksperrere forsinket
byggearbeidet. Men da de var reist,
ble det holdt kranselag.*

●gså vinduene ble levert senere enn beregnet. De ble innsatt etter kirken var ferdig pusset utvendig. Hageanlegget rundt den ferdige kirken ble utført av arbeidsløse, som arbeidet gratis en hel måned mot fri kost hos søstrene (15.04.34). Nisjene på hver side av hovedinngangen skulle ha statuer av St. Josef og St. ●lav. De er blitt stående tomme til denne dag.

form og liturgi. Denne kulturen var grunnlaget for deres sikre sans for godt og dårlig i det lille kirkehuset.

For resultatet av planleggingen ble utvilsomt en kirke av høy estetisk og funksjonell kvalitet. Det lå i tiden å forenkle arkitekturformene til et minimum. En bygningskropp skulle komponeres av enkle geometriske enheter. Ornamenter var bannlyst. St. Josefs kirke er derfor sterkt preget av «funkis». Eksteriøret er skarpskåret og uten prydd og utspring av noe slag. Lydåpningene i tårnet er sirkelrunde.

Samtidig gir arkitekturen og inventaret assosiasjoner til middelalderens norske steinkirker. Murpussen etterligner gråsteinsmur. Slik interesse for gammel nordisk steinarkitektur er også et karakteristisk tidsfenomen. Dessuten søkte Den katolske kirken i Norge å knytte bånd til folkekulturen før reformasjonen. Hvor bevisst St. Josefs kirke har fått det middelalderske preget er likevel uvisst. Det var viktig at publikum skulle oppfatte bygget som kirke - ikke som bedehus for en sekte-menighet. Ellers virker det som om kirkens form og estetiske karakter har fortonet seg nokså selvfølgelig for biskop og sogneprest i skjæringspunktet mellom tradisjonell småkirkebygning og moderne formidealer. Når så lite kunne ofres for profesjonell planlegging av kirkens arkitektur, var det en stor fordel for prosjektet at tidsånd og økonomi foreskrev et helt enkelt formspråk.

Vi bør også merke oss at både biskop Mangers og pastor v. d. Vlugt hadde sine røtter i samme kulturområde. Aldersforskjellen dem imellom var heller ikke spesielt stor. Med velvilje vil man da lett kunne se forbilleder i tysk/hollandsk kirkearkitektur. Det gjelder f.eks kirkebyggets hovedform med skip og lavere kor, begge med smale buete vinduer på sidene. Videre gjelder det de skarpe overgangene med fastmurt skifer mellom takflatene og gavlsidene. Senere pålagte blikkbeslag har dessverre forkludret denne viktige detaljen. Endelig er også stor buet koråpning et alminnelig trekk i førkrigskirkene på kontinentet.

Kirken bygges

«Den 15. august 1933, Marias opptagelsesfest, ble grunnstenen lagt til den nye Josefskirken. I prosesjon dro vi med korset i spissen fra kapellet til kirketomten, hvor i nærheten av grunnstenen var oppstillet en provisorisk talerstol. Dokumentet som skulle bli puttet inn i blybeholderen ble opplest først på latin og deretter på norsk. Mgr. H. Snoeys holdt leilighetstalen på den festlige måten som er ham egen. Etterpå var det en liten tilstelning for byens autoriteter og de fem tilstedeværende prester.»

På dette tidspunktet var grunnmuren til kirken allerede ferdig. Arbeidet med utgravingen og sprenging for fyrrommet i vestenden var begynt straks presteboligen var trukket bort fra tomten. Nå startet oppmuringen av teglveggene. Teknikken var engelsk hulmur. 26. august skriver v. d. Vlugt til biskopen:

«Arbeidet med vår nye kirke går nu med full fart. Kjelleren under tårnet, som har bragt oss en ti dagers forsinkelse p.g.a. sprengingen, er nu ferdig. Bjelkene er blitt lagt gjennom hele kirkeskipet og prestekoret, og murene står halvannen

meter i hele kirkens omkrets over kirkegulvets høyde. Hvis været holder seg bra i en måneds tid, vil kirken stå under tak.»

Den 11. september er det oppstått hindringer for byggearbeidet. Bygningsinspektøren har etterlyst nøyaktige tegninger med belastningsberegninger for takkonstruksjonen. Etter å ha mottatt dette innskjerper han kravene til dimensjonering av trekonstruksjonen og strekkbåndene av jern. Å overbygge det vide kirkerommet med en trekonstruksjon uten avstivning var avgjort en teknisk utfordring.

Byggmestrene - Henrik Styve hadde ansvaret for trearbeidene - på sin side hadde problemer med å skaffe sperr med rett dimensjon. De fikk dem tilsendt fra Mandal. Dette forsinket igjen arbeidet. Det samme gjorde leveringen av jernvindue fra Alfred Andersens verksted i Larvik til glassmester Aspaas. Men 21. september skriver v. d. Vlugt:

«Materialet til takkonstruksjonen er ankommet, og tømmermennene holder nu på med selve taket. Tårnet er også ferdig inntil taket. Murerne bygger nu sakristiet.»

29. september søkte v. d. Vlugt Bygningskommisjonen om å få endre taket på tårnet. Den opprinnelige planen viste en lav pyramideformet takhette. Nå ønsket man å gi tårnet alminnelig mønetak for å oppnå en bedre estetisk virkning. Denne forandringen ble innvilget. Her var v. d. Vlugt trolig inspirert av hollandske forbilleder, siden slike tårntak ikke har tradisjon i norsk arkitektur. Han forteller da også i et av brevene til biskopen i anledning planleggingen av kirken i april, at han har fått en tegning til kirken tilsendt fra Holland. Opphavet til denne tegningen sier han intet om. Biskop Mangers ønsket ved dette høvet å beholde kirken slik den allerede var planlagt.

Gaver og vigsel

Mens kirken var under bygging, fikk menigheten to dyrebare gaver. Mia Gibbs - en av St. Josefs menighets trofaste venner - skjenket kirken et Maria-ikon. Det var kommet til England etter revolusjonstiden i Russland. Nå skulle det få plass ved søndre sidealter.

Deretter stilte biskop Mangers en vakker gammel korsvei til disposisjon. Helt siden biskop Fallizes tid⁴ hadde den ligget lagret på loftet i bispegården i Oslo. Den stammer opprinnelig fra et tysk adelig slott. Biskopen bekostet innramming av korsveien. I dag er denne korsveien med sine klare motiver på gylden bakgrunn kanskje det elementet som i sterkest grad gir kirkeinteriøret dets spesielle sakrale karakter.

Vigselen av kirken ble fastsatt til bededagen 3. november. Det viste seg vanskelig å få bygningen ferdig til dette tidspunktet. 14 mann arbeidet til slutt overtid. Likevel gjensto det både innvendig maling og utvendig puss på innvielsesdagen. I presbyteriet sto alter og liturgisk utstyr fra det tidligere St. Josefs kapell i presteboligen. Kirkebenkene var enda ikke levert.

Vigselen skjedde under utfoldelse av stor festivitas:

«Det var mange tilreisende katolikker både fra Bergen og Stavanger. Bergenser-

ne var innlosjert hos privatfolk i byen, hvor de med enestående elskverdighet og gjestfrihet ble tatt i mot av «våre kjære annerledes troende brødre og søstre». Stavangerfolkene ble for størstedelen innlosjert på Indremisjonshotellet.

St. Cecilia sangkor fra Bergen utførte en flerstemmig messe. Alle plasser i kirken var opptatt bare av de innbudte samt katolikkene og våre allernærmeste venner. En stor menneskemengde hadde samlet seg, som det dessverre ikke var plass til i kirkebygningen. Klokken ringte mens biskopen og menigheten i prosesjon gikk rundt kirken. Hovedporten ble åpnet, og etter at også murene innvendig var blitt velsignet, forrettet biskopen det hl. pontifikale messeoffer. Kirken var vakkert dekorert. Fra kordøren holdt biskop Mangers, iført fullt bispeskrud, en vakker og gripende innvielsespreken. Hele gudstjenesten artet seg som en uforglemmelig høytid.

I prestegården var det dekket til en enkel lunch, hvor byens autoriteter, læger, byggmestrene og pressen tok del i. Det ble holdt en rekke taler. Det var dekket for 45 personer. Om aftenen var det felles kveldsmat i «det gamle kapell» for alle både hjemmeværende og tilreisende katolikker.»

Bygningen fullføres

Etter dette tok det to uker før det elektriske varmeanlegget i kirken var ferdig. økonomien i varmeanlegget hadde vært gjenstand for nøye overveielser. Først var meningen å installere sentralvarmeanlegg med kjel i kjelleren under tårnet. Skorsteinen var tenkt ført gjennom tårnet, men ble av estetiske grunner heller lagt til hjørnet mot SV. Sentralvarmeanlegget ville også kunne koples til presteboligen.

Problemet med skorsteinen ble løst ved at man i stedet for sentralvarmeanlegg utstyrte kirken med elektriske varmerør under benkene. Men her oppsto det et nytt problem. På kalde dager ble rørene så varme at de svidde skosålene til intetanende besøkende. Tross stadige klager var det først i 1943 at rørene ble skjermet.

Fire uker etter vigselen var benkene ferdige. Snekkermester Rossebø hadde laget dem. Modellen hadde v. d. Vlugt trolig fått fra Franciskussøstrenes kapell i Bergen (16.10.33). Samtidig fikk kirken gummiløperen som lå i midtgangen, av familien Basso.

Det var altså utstyret fra det tidligere kapellet i presteboligen som den første tiden gjorde tjeneste i kirken. Både høyalteret og kommuniionsbenken ble overført derfra. Veggen bak alteret var dekket av et enkelt draperi. Det ga presbyteriet en lun og edel karakter. Alteret var flankert av to statuer på sokler: Guds Moder t. h. og Jesu Hjerte t. v.. Både dette alteret og benkene fra kapellet ble senere brukt i det nyopprettede katolske kapellet i Hønefoss.

Kirken får veggmalerier

Allerede da kirken var under planlegging, mottok v. d. Vlugt et tilbud fra kunstneren Gøsta af Geijerstam om å utføre veggmalerier i kirken. V. d. Vlugt

Kirkevigselen ble foretatt av biskop Mangers med assistanse av sju prester. Mange var møtt fram for å få del i høytiden. Været var utmerket. Inne var kirken pyntet med bånd, guirlandere og små paveflagg. Biskopen talte fra koråpningen om kirken som Guds bolig.

viste optimistisk interesse for tilbudet. Men de to ble den gangen ikke enige om prisen. Derfor kom det ikke til noen avtale.

Over et år senere, høsten 1934, hadde de to igjen hatt samtaler. De ble enige om et program for utsmykningen. Over høyalteret skulle det males en Golgata-scene. Sideveggene i koret skulle reserveres norske helgener: På sakristisiden St. Olav og Sta. Sunniva. På motsatt side St. Svithun, St. Halvard og St. øistein. Øverst over korbuen mot skipet skulle Kristus som konge framstilles. Langsetter buen på hver side av dette sentralmotivet skulle det framstilles nåtidsmennesker. Disse skulle symbolisere ulike menneskers kamp for å nå opp til frelseren. Slik ville det virkelige korsofferet være tilstede i kirkerommet i scenen over alteret, og fornyelsen av korsofferet i selve høyalteret. Hit inn ville fortidens helgener vise vei. Og i skipet ville man over den store buen se sine egne som priser Kristus som sin konge.

Geijerstam var født i Stockholm i 1888. Han virket både som forfatter, maler og tegner. Som bildende kunstner var han en utpreget naturromantiker med sans for stemning, mystikk og trolldom. Han var opptatt av kontraster mellom lys og mørke. Fargebruken hans var forsiktig. Ofte brukte han bare grønt og blått, og han foretrakk det enkle formuttrykket han oppnådde ved kun å bruke sort og hvitt. Før han tok fatt på arbeidet i Haugesund, hadde han besørget utsmykning i de katolske kirkene i Tromsø og Trondheim. Også interessen for muralmaleri er typisk for tiden.

Om selve arbeidet med veggmaleriene forteller v. d. Vlugt:

«I midten av januar måned 1935 begynte hr. Gøsta af Geijerstam utsmykningsarbeidet i St. Josefs kirke. Etter først å være overbevist om holdbarheten av den teknikk han tenkte å anvende, begynte han med de norske helgener i prestekoret, deretter Golgata-billedet bak alteret, og til slutt det store feltet med forklarelsen på Tabor-berget. Han arbeidet på det i ca to måneder. Hele denne tid var han innlosjert i prestegården. Etter skriftlig overenskomst utførte han hele arbeidet for kr. 1000.»

Senere komplettering

Presbyteriet var blitt bygget med tønnehvelvet himling av huntonittplater under sperrene. I himlingen var det lagt en indirekte belysning. Både når det gjelder form og teknikk er denne løsningen meget forståelig på bakgrunn av tidens funksjonalistiske tenkemåte. Men beretninger og korrespondanse gir ingen opplysninger om ideen til- eller forbilledene for en slik himling.

Himlingen fikk ingen lang levetid. Den dekket delvis sideveggene i koret. Kort før utsmykningsarbeidet tok til ble den revet ned. V. d. Vlugt skriver:

«Den rundbuede blå himmel i prestekoret i kirken generte ikke lite helhetsinntrykket. Den var for lav og virket derfor for nedtrykkende og dunkel. Hele det kunstig lavede arrangement ble tatt ned, og sperrebjelkene kom frem. Taket ble bearbeidet på samme måte som det var blitt gjort i kirkeskipet. Denne forandring, som var en stor forbedring, besørget oss ekstra utgifter på kr 300.

Den neste store oppgaven som skulle løses, var å skaffe kirken et permanent

høyalter. V. d. Vlugt skaffet tegninger til alteret fra firmaet Victor Sandy i Sittard i Holland. Marmorbekledningen ble senere levert av et firma i Bergen. Her oppsto det et uventet problem. Datoen for alterkonsekrasjonen var fastsatt til 12. mai 1935. Da topplaten til alteret ankom fra Bergen, viste det seg at den var levert i tre deler. Etter forskriftene skal en slik plate være i ett stykke. Platen måtte derfor returneres og en ny sendes tilbake - alt i tide til å få alteret ferdig til innvielsen. Det var leverandøren som måtte bære ansvaret for feilen. Prest og menighet slapp med den ubehagelige overraskelsen. Det nye høyalteret kostet kr. 1000. Av dette beløpet var kr. 700 utbyttet av en liturgisk utstilling med basar i St. Olavslokalet i februar samme år.

Med utstyret som til da var anskaffet, fungerte kirken i resten av pastor v. d. Vlugts tid. Pastor F. J. Fishedick gjorde tjeneste i menigheten krigsårene gjennom til 1947. I hans tid ble kirken malt innvendig (1942). Koret fikk en kulør som skar i rosa. Til da hadde veggmaleriet over alteret vært rammet inn av et hvitt draperi. Det hadde hengt i buer oventil og rett ned på hver side. Med den nye fargen på veggene syntes draperiet upassende. Det ble fjernet. Av stoffet ble det sydd kjoler til fattige jenter og til den årlige basaren.

Biskop Mangers uttrykker i et brev tilfredshet med prekestolen i kirken. Også den hadde trolig tidligere vært brukt i kapellet. Men i april 1945 skulle den byttes ut med en ny. Om dette skriver F. J. Fishedick:

«Arbeiderne holdt akkurat på å bygge en ny prekestol, da budskapet om freden kom, og av lett forståelige grunner skred arbeidet ikke særlig fort frem, og først den første pinsedag kunne den tas i bruk. Kirken er blitt igjen rikere en pynt, for den gamle prekestolen så ut som en cigarkasse, og det var på høy tid at den ble ombyttet med en som passet til kirken.»

Den nye prekestolen var strengt sylinderformet og i utpreget «funkis-stil». Den er sluttledet i prosessen bak kirkebygget i Haugesund slik det kom til å stå i nesten 30 år. Det var blitt et enkelt og høgst folkelig kirkehus med tydelig tidskoloritt. Med godt folkelig skjønn var anleggets ulike elementer føyet sammen til en harmonisk helhet. Det skulle små inngrep til for å bringe denne helheten ut av balanse. Slike inngrep ble heller ikke gjort før etter 2. Vatikankonsil.

Den murte trappen foran hovedinngangen måtte fornyes i 1943. Den ble gjenopsatt med samme form som tidligere. Men materialet som ble brukt var nå grannitt.

Til slutt må nevnes et mål som aldri er nådd. Biskop Mangers og pastor v. d. Vlugt nevner det flere ganger i sin korrespondanse. Det gjelder nisjene i gavlveggene på hver side av tårnet. I dem skulle det etter planen stå små statuer - St. Josef på den ene siden og St. Olav på den andre. Disse tomme nisjene er enda en utfordring for menigheten til å følge opp intensjonen til de to kirkebyggerne.

Noter:

- 1). Både biskop og prest var utlendinger. Pastor Hugo van der Vlugt (1904 - 1943) var hollender. Biskop Jacob Mangers (1889 -1972) var fra Luxembourg. Deres kontinentale herkomst avspeiler seg tydelig i språkføringen i brev og nedtegnelser.
- 2). Engelsk katolsk tidsskrift.
- 3). St. Fransicussøstrene kjøpte først Haraldsgt. 21 med tanke på å nytte denne eiendommen som sykehus. Bygningen lå den gangen på vestre del av tomten mot hjørnet Haraldsgt/ Grensegt. Østre del av eiendommen var hage. Søstrene kjøpte senere eiendommen Sjølyst på Salhusveien der hospitalet ble innredet. Haraldsgt. 21 ble da benyttet av menigheten som kapell, utleiebolig og bolig for presten.
- 4). Biskop Johannes Baptist Fallize, prefekt for Norge 1887 - 1922.